

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Με λογισμό και μ' όνειρο

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ε΄ & ΣΤ΄ ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Με λογισμό και μ' όνειρο

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Με λογισμό και μ' όνειρο

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ε' & ΣΤ' ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΑΝΤΑ ΚΑΤΣΙΚΗ-ΓΚΙΒΑΛΟΥ
ΤΖΙΝΑ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ
ΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ
ΣΤΕΛΛΑ ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ
ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Ανάδοχος Έργου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Σ. Πατάκης Α.Ε.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Αντα Κατσίκη-Γκίβαλου,
καθηγήτρια Ελληνικής Φιλολογίας Π.Τ.Δ.Ε.
Πανεπιστημίου Αθηνών

Τζίνα Καλογήρου,
λέκτορας Διδακτικής της Λογοτεχνίας
Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών

Γιάννης Σ. Παπαδάτος, σχολικός σύμβουλος.
διδάσκων στο Μ.Δ.Δ.Ε.

Στέλλα Πρωτονοταρίου, δασκάλα
Θεοδόσης Πυλαρινός, δ.φ., διδάσκων
Πανεπιστημίου Πατρών

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ

ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ:

Χρίστος Παπαρίζος, Σύμβουλος Π.Ι.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

Αντα Κατσίκη-Γκίβαλου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ:

Κων/νος Μπαλάσκας, Σύμβουλος Π.Ι.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΤΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ:

Δημήτριος Κουκολομάτης, Πρόεδρος

Ανθούλα Δανιήλ

Γεώργιος Οικονόμου

Εύη Σκάρλου

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ:

Νάντια Κουτσουνούμπα

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΓΡΑΦΙΚΑ,

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:

Βασιλική Μπεκνρά

ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Βάσω Ψαράκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ.

Λίγα λόγια για τα παιδιά	9
--------------------------------	---

Α΄. Εμείς και η φύση

1. Φώτης Κόντογλου, Ο αστρολάβος	13
2. Οδυσσέας Ελύτης, Ο ήλιος ο ηλιάτορας	16
3. Κωστής Παλαμάς, [Στον κήπο]*	18
4. Κώστας Βάρναλης, [Να σ' αγναντεύω θάλασσα]	20
5. Γιάννης Ρίτσος, [Τραγουδάκια του Φωτούλη]	22
6. Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Η πολιτεία της λίμνης	24
7. Ανδρέας Λασκαράτος, Στο Καλοκαίρι	27
8. Τσου Τσεν Πάι, Ο σκαντζόχοιρος	29
9. Γιώργος Μπόντης, [Ο ασημένιος δρόμος]	30
10. Ελένη Χωρεάνθη, Η Ασπρούδα	34
11. Ηλίας Βενέζης, Η Χιονάτη της Πάρνηθας	37
12. Τζακ Λόντον, [Ένας σκύλος σωτήρας]	40

Β΄. Κοινωνική ζωή

1. Όμηρος, [Στο νησί των Φαιάκων]	46
2. Αισχύλος, Προμηθέας Δεσμώτης	48
3. Νικηφόρος Βρεττάκος, Προμηθέας ή το παιχνίδι μιας μέρας	50
4. Δημήτρης Ποταμίτης, Τα πουλιά	51
5. Της Ξενιτιάς (δημοτικό τραγούδι)	56
6. Αγγελική Βαρελλά, Δρακοπαραμύθι	57
7. Τζιάννι Ροντάρι, Περιπέτεια με την τηλεόραση	60
8. Μενέλαος Λουντέμης, Ένα παιδί μετράει τ' άστρα	65
9. Αντώνης Σαμαράκης, Σ' ένα συνοριακό σταθμό	67
10. Λίτσα Ψαραύτη, Ο Θωμάς	69

Γ΄. Η οικογένειά μας

1. Νικηφόρος Βρεττάκος, Η μητέρα μου στην εκκλησία	77
2. Κ.Π. Καβάφης, Δέησης	79
3. Λευτέρης Παπαδόπουλος, Η μάνα μου	81
4. Ανδρέας Εμπειρίκος, Ο κορυδαλλός	83
5. Ρόαλντ Νταλ, Η καρδιά ενός ποντικού	85

* Οι τίτλοι που βρίσκονται μέσα σε αγκύλες είναι των ανθολόγων.

	ΣΕΛ.
6. Ναζίμ Χικμέτ, Νανούρισμα	88
7. Μάνος Κοντολέων, [Αποκριάτικη ιστορία]	90
8. Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Η μαμά μας η θάλασσα	95
9. Ι.Δ. Ιωαννίδης, [Το καυκασιανό παραμύθι]	99
Δ΄. Σχολείο και παιδί	
1. Έλλη Αλεξίου, Η Βαγγελίτσα.	105
2. Ζαν Ζακ Σεμπέ – Ρενέ Γκοσινύ, Οι έλεγχοι	108
3. Παντελής Καλιότσος, Ένα σακί μαλλιά .	112
4. Ευγενία Φακίνου, [Η Ασπραδενή στο νέο σχολείο της]	115
5. Φιλίπ Μπαρμπώ, Η βιβλιοθήκη μας .	120
Ε΄. Τα παιδικά χρόνια	
1. Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Παιδική μνήμη. .	125
2. Αλέξανδρος Πάλλης, Πώς ήθελα	128
3. Γιώργος Σεφέρης, [Ένα γράμμα στη Μίνα]	130
4. Ντιμίτερ Ινκίοφ, Οι κάλοι της Κλάρας .	133
5. Σοφία Ι. Φίλντιση, Η καρδούλα .	136
ΣΤ΄. Ανθρώπινοι χαρακτήρες	
1. Αίσωπος, Οι ψαράδες που έπιασαν μια πέτρα	141
2. Αίσωπος, Ο κάβουρας και η μάνα του .	142
3. Ιούλιος Τυπάλδος, Οι γκιόνηδες.	143
4. Στράτης Μυριβήλης, Η Ηλιογέννητη	144
5. Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, Η Σακοράφα	147
6. Μισέλ Τουρνιέ, [Το παιχνίδι της μεταμφέσης]	150
7. Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, Η καλόγρια η τσιγγάνα	153
8. Νίκος Καζαντζάκης, [Ο γιος]	155
Ζ΄. Θρησκευτική ζωή	
1. Απόστολος Παύλος, [Η αγάπη]	161
2. Κωστής Παλαμάς, Ένας Θεός	163
3. Ειρήνη Μάρρα, Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο	164
4. Μοραίτικα κάλαντα	169
5. Νικηφόρος Βρεττάκος, Τα γόνατα του Ιησού . . .	170
6. Ρωμανός ο Μελωδός, Η Ανάσταση του Ιησού . .	173
7. Γρηγόριος Ξενόπουλος, Τα κόκκινα αυγά.	175
8. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Τ' αγνάντεμα . . .	178

Η'. Γεγονότα από την ελληνική ιστορία

1. Μαρία Λαμπταδαρίδου-Πόθου, [Συνάντηση με το Διγενή Ακρίτα]	183
2. Κώστας Ουράνης, [Ο Μυστράς]	187
3. Της Λένως του Μπότσαρη (δημοτικό τραγούδι)	190
4. Διονύσιος Σολωμός, Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι	191
5. Ανδρέας Κάλβος, Ο φιλόπατρις	194
6. Άγγελος Σικελιανός, Ο ξένος	196
7. Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη, Ο μικρός μπουρλοτιέρης	198
8. Γιάννης Μακρυγιάννης, [Είμαστε εις το «εμείς»]	202
9. Νίκος Γκάτσος, Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη	204
10. Διδώ Σωτηρίου, [Οι πρόσφυγες]	206
11. Νικηφόρος Βρεττάκος, Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο	211
12. Γιάννης Μπεράτης, [Στα βουνά της Αλβανίας]	213
13. Άλκη Ζέη, [Η παρέλαση]	215
14. Ζωρζ Σαρή, Τα κουλουράκια	218
15. Γιάννης Ρίτσος, Λαός	222
16. Μαργαρίτα Λυμπεράκη, [Η εξέγερση]	223

Θ'. Λαϊκή παράδοση και πολιτισμός

1. Παιδικά νανουρίσματα	229
2. Παροιμιόμυθοι	231
3. Λιανοτράγουδα	232
4. Κάποτε ριζώνουν και τα λόγια (λαϊκό παραμύθι)	234
5. Ο κυρ Λάζαρος κι οι δράκοι (λαϊκό παραμύθι)	236
6. Ιωάννης Πολέμης, [Μπροστά στις Καρυάτιδες]	238

Ι'. Ειρήνη και φιλία

1. Γιάννης Ρίτσος, Ειρήνη	243
2. Φερεΰντούν Φαριάντ, Όνειρα με χαρταετούς και περιστέρια	244
3. Χάρης Σακελλαρίου, Η Ευρώπη κι ο ταύρος	246
4. Ζακ Λε Γκοφ, [Η Ευρώπη]	248
5. Χρήστος Μπουλώτης, Η Βροχούλα, ο Μουντζούρης κι ένα χριστουγεννιάτικο όνειρο	250
6. Μάρω Λοϊζου, Το χαμογελαστό συννεφάκι	253
7. Ελένη Σαραντίτη, [Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι]	256

ΙΑ'. Φαντασία και περιπέτεια

1. Ειρήνη Μάρρα, Η καλλονή με το φιδίσιο κορμί	261
2. Λουκιανός, [Ταξίδια γεμάτα περιπέτειες]	265
3. Ρενέ Γκοσινύ – Αλμπέρ Ουντερζό, [Στρατός για... κλάματα]	268
4. Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Το άρρωστο άλογο	271
5. Ευγένιος Τριβιζάς, [Η θλιμμένη αγελάδα]	273
6. Ζωή Βαλάση, Ο παράξενοςπραματευτής	277
7. Ράντγιαρντ Κίπλινγκ, Η φάλαινα κι ο οισοφάγος της	280
<i>Βιβλιογραφικές πληροφορίες και προτεινόμενες δραστηριότητες</i>	283
<i>Ευρετήριο δύσκολων όρων και εννοιών</i>	299

Λίγα λόγια για τα παιδιά

Αγαπητοί μικροί μας φίλοι και φίλες,

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας περιέχει λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα και πεζογραφήματα, παλαιότερα αλλά και πολλά σύγχρονα, διαλεγμένα ειδικά για σας που είστε μαθητές ή μαθήτριες σε μια απ' τις δύο μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού.

Τα κείμενα αυτά αναφέρονται, όπως θα το διαπιστώσετε και προσωπικά, σε ποικίλα και πολύ ενδιαφέροντα ζητήματα. Θα διαβάσετε, λοιπόν, συγγραφείς που αντλούν το υλικό τους από τις μεγάλες ιστορικές στιγμές του Ελληνισμού, άλλους που δείχνουν έμπρακτα με τα γραπτά τους το ενδιαφέρον τους για τη ζωή των παιδιών, στο σπίτι, στο σχολείο ή στην κοινωνία· άλλους πάλι που παρουσιάζουν με γλαφυρό τρόπο ανθρώπινους χαρακτήρες, και άλλους, τέλος, που καταπιάνονται με πολλά από τα σημερινά κοινωνικά προβλήματα. Επίσης, θα απολαύσετε λογοτεχνήματα χιουμοριστικά, θα ταξιδέψετε σε χώρους του θρύλου και της φαντασίας με μύθους και με παραμύθια του βιβλίου, και θα βρεθείτε νοερά δίπλα στους ήρωες των διηγημάτων και των ποιημάτων του *Ανθολογίου* σας.

Ένας μεγάλος ποιητής μας, ο Γιώργος Σεφέρης, έχει πει ότι «οι λέξεις για τον ποιητή είναι κάρβια που κάνουν πολύ μακρινά ταξίδια». Αλήθεια, οι λέξεις και οι φράσεις σ' ένα λογοτεχνικό έργο γίνονται καραβάκια και ταξιδεύουν τον αναγνώστη μακριά, κουβαλώντας στα αμπάρια τους τις χαρές και τις δυσκολίες της ζωής. Τον γεμίζουν στο μαγικό ταξίδι τους με διάφορα συναισθήματα: με χαρά και αγωνία, με συγκίνηση και υπερηφάνεια, με γλυκιά προσδοκία και προβληματισμό. Για να το πούμε με άλλα λόγια, κάπως πιο θεωρητικά και μεγαλίστικα, του χαρίζουν αισθητική απόλαυση. Την απόλαυση αυτή ελπίζουμε να τη νιώσετε και σεις διαβάζοντας τα κείμενα του *Ανθολογίου*.

Εκείνο πάντως που επιθυμούμε να σας τονίσουμε ιδιαίτερα είναι ότι το βιβλίο αυτό έρχεται κοντά σας σαν ένας καλός και πιστός φίλος, που απ' τη μια μεριά ονειρεύεται να παίξει μαζί σας, να σας γεμίσει ξεγνοιασιά και να σας ευχαριστήσει, και απ' την άλλη να σας μιλήσει με ειλικρίνεια και να σας ανοίξει δρόμους για δημιουργική εργασία.

Η συντακτική ομάδα

Υ.Γ.: Σε αρκετά σημεία θα συναντήσετε στο διάβασμά σας ένα αστεράκι πάνω από ορισμένες λέξεις. Δεν πρόκειται για λάθος του τυπογράφου. Τα αστεράκια έχουν σκοπό να σας δηλώσουν ότι μπορείτε να καταφύγετε στο κάτω μέρος της σελίδας και να αναζητήσετε την ερμηνεία των λέξεων εκείνων που σας είναι άγνωστες. Ακόμη, στο τέλος του *Ανθολογίου* ερμηνεύονται λέξεις και όροι που μπορεί να μην τους γνωρίζετε. Βλέπετε, είναι αδύνατο να ξέρει κανείς τα πάντα στην απαιτητική εποχή μας και γι' αυτό χρειάζονται στην ώρα τους και τα ευρητήρια.

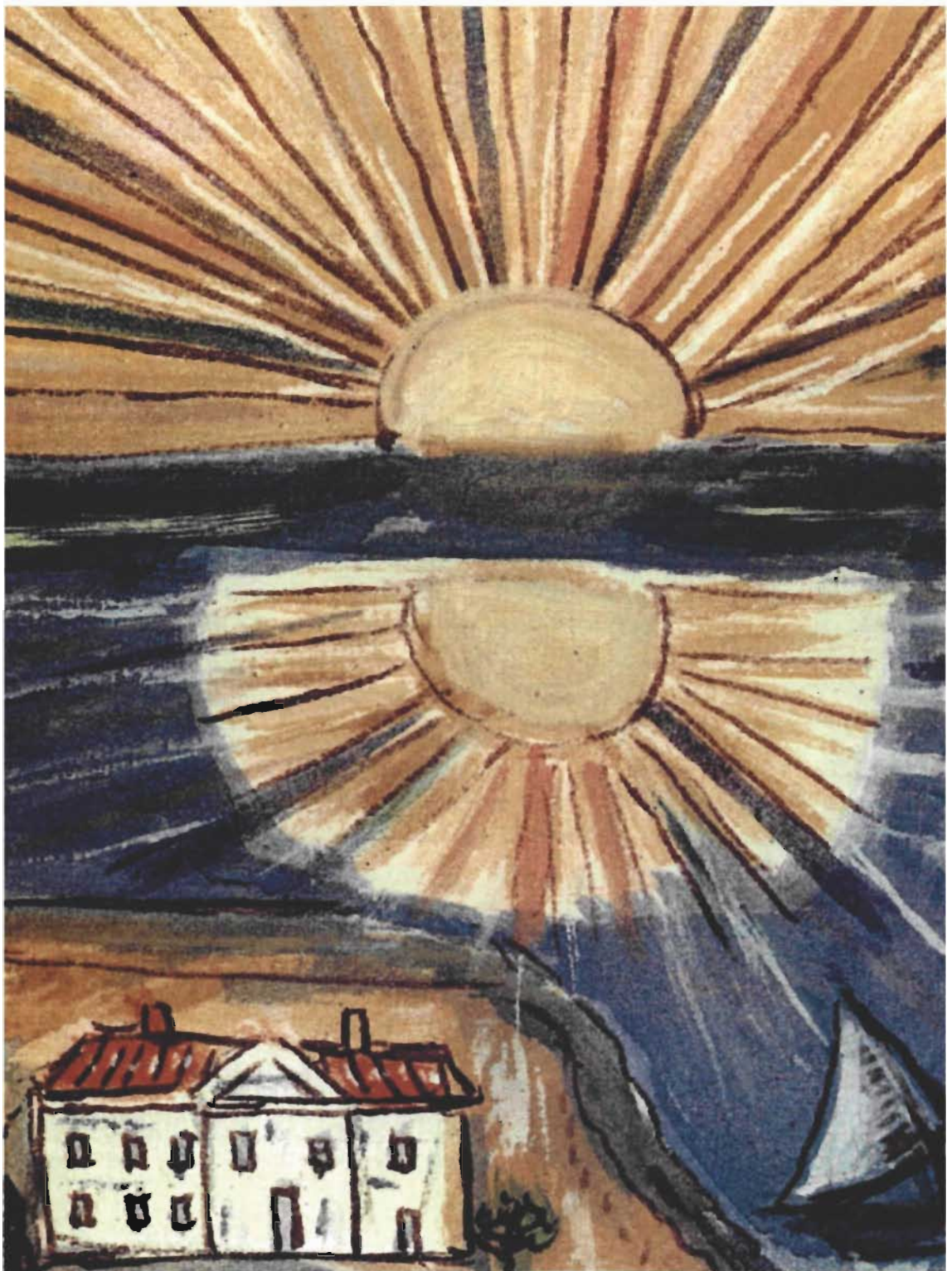
Εμείς και η φύση

Θεόφιλου Χατζημιχαήλ, Ζήμιπερ Άλτα Υπαρχεία Ιταλίας (Θεόφιλος, Ζωγραφικοί πίνακες, Δήμος Μυτιλήνης – Μουσείο Θεοφίλου)

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ
(1867-1934)

Λαϊκός αυτοδίδακτος
ζωγράφος. Τα θέματά
του αποδίδουν τη φύση,
την αγροτική ζωή,
ήρωες της Επανά-
στασης του '21 κ.ά.

Θεόφιλου Χατζημιχαήλ, Ζίμπερ Άλτα Υπαρχεία Ιταλίας (λεπτομέρεια)

Ο αστρολάβος*

Η Γης είναι η μητέρα μας, απ' αυτήνα βγήκαμε και πάλι σε δαύτη θα γυρίσουμε. Όλα τα ζωντανά πλάσματα τούτη τα θρέφει, κάθε σπέρμα τούτη το βλασταίνει στη στεριά και μέσα στη θάλασσα, στα ποτάμια και στις λίμνες. Στα σπλάχνα της πάλι βαστά άλλα τόσα άψυχα, λογής λογής πετράδια, ασήμια, μαλάματα*, σίδερα, αλάτια κι άλλα πράματα μυστικά, που δεν τα ξέρει κανένας.

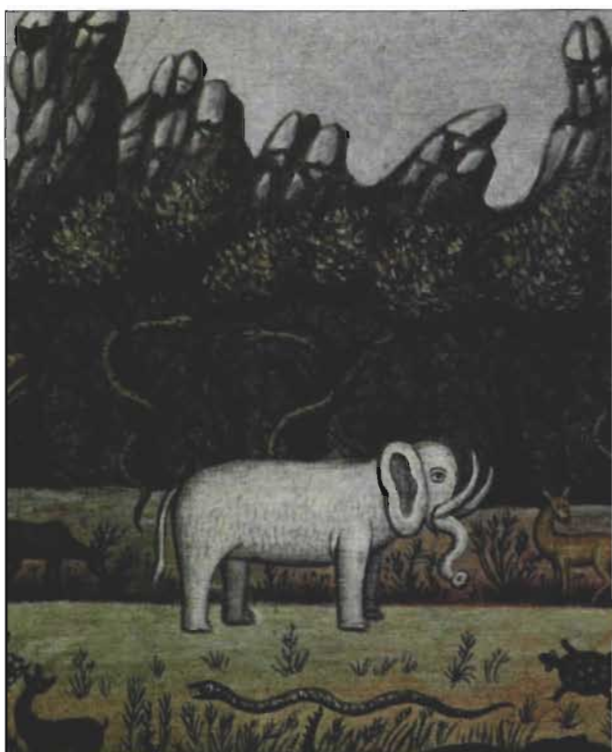
Σαν ένα σπυρί θε να 'ναι ανάμεσα στ' άλλα τ' Άστρα, κι ας είναι το πιο μεγάλο πράμα που ξέρουμε. Απορεί άνθρωπος με τι τρόπο σηκώνει τα βαριά βουνά, τις θάλασσες, τις πολιτείες, και γυρίζει μέσα στ' απέραντο πέλαγο τ' ουρανού, για τούτο οι παλαιοί πιστεύανε πως στέκεται δίχως να σαλέψει, θεμελιωμένη στον αιώνα.

Οι πολλοί άνθρωποι δεν κάθονται να στοχαστούνε ποτέ καλά τούτον τον κόσμο που μας τριγυρίζει κι απορώ πώς μπορούνε και ζούνε, μάλιστα λογαριάζουνε τον εαυτό τους φτωχισμένον στεκόμενοι διψασμένοι μακριά από τούτη τη χρυσή βρύση π' αναβρύζουνε όσα γλυκά αισθήματα αναπαύουνε τον άνθρωπο και τον κάνουνε να φχαριστά το Θεό, γιατί γεννήθηκε σ' αυτόν τον κόσμο. Όποιος δεν ήπια από τούτο τ' αγιασμένο νερό του Μπαλουκλή*, να μη λέγει πως είναι φτωχισμένος, ας πάει να 'χει και τα πλούτη του Κροίσου.

Την πλάση οι αρχαίοι Έλληνες τη λέγανε Κόσμο, που θα πει στολίδι, μα ιδιαίτερα Κόσμο είπανε όσα βρίσκονται απάνου στη Γης και τη στολίζουνε σα να 'ναι το πλουμισμένο ρούχο της. Τον παλιόν καιρό οι κοπέλες κεντούσανε στα ρούχα τους ξόμπλια* που παρασταίνανε αλλού τον Ουρανό με τ' άστρα, αλλού τη Γης με τα λουλούδια, αλλού τη Θάλασσα με τα ψάρια. Και τα πιο πολλά αγάλματα παρασταίνουνε αλληγορικά με πρόσωπα πότε τη Θάλασσα, πότε τον Ήλιο, πότε το Φεγγάρι κι άλλα.

Τα πιο μεγαλόπρεπα στολίδια της Γης είναι τα Βουνά, που πολλά από δαύτα φτάνουνε σ' ένα ψήλος να ζαλιστεί άνθρωπος, τέσσερις χιλιάδες μπόγια και παραπάνου, θεμελιωμένα στον αιώνα. Απάν' απάνου οι κορφές τους είναι καπλαντισμένες* μ' ατσαλένια βράχια, φαγωμένα από τα δρολάπια* κι απ' τ' αστροπελέκια. Δεν έχουμε εδώ στον τόπο μας βουνά τόσο ψηλά, όσο είναι σε άλλες χώρες, και μολαταύτα τα βουνά της Ελλάδας πολλές φορές φαντάζουνε σαν πιο μεγαλόπρεπα και πιο αψηλά παρά κείνα τα θεόρατα Ιμαλάγια της Ιντίας, επειδής τον περισσότερον καιρό ο αγέρας είναι καθαρός και κρουσταλλιασμένος και τα δείχνει καθαρά, που θαρρείς πως είναι πέτρες κειτάμενες* στον κάμπο, να τις αγγίξεις με το χέρι σου. Ενώ τα μεγάλα Βουνά τα ζώνουνε αντάρες και σύννεφα και τα κρύβουνε ολοχρονίς από τα μάτια μας, κι έχουνε πολύ μάκρος και πολλές κορφές, που δεν είναι πια βουνά μονοκόμματα, παρά ένα χάος αληθινό. Γιατί ο άν-

αστρολάβος: όργανο που χρησίμευε παλιά στη ναυσιπλοΐα για τον προσδιορισμό του ύψους των αστεριών πάνω από τον ορίζοντα ❖ **μαλάματα** (το μάλαμα = το χρυσάφι): ποσότητες χρυσού ❖ **τ' αγιασμένο νερό του Μπαλουκλή:** πρόκειται για τη Ζωοδόχο Πηγή του Μπαλουκλή, που είναι χριστιανικό αγίασμα στην Κωνσταντινούπολη ❖ **ξόμπλια** (το ξόμπλι): η διακόσμηση, σχέδια πάνω σε κέντημα ❖ **καπλαντισμένες** (καπλαντίζω): ντυμένες, καλυμμένες, σκεπασμένες ❖ **τα δρολάπια** (το δρολάπι): τα ανεμοβρόχια, οι νεροποντές ❖ **κειτάμενες** (κείτομαι): πιεσμένες ξαπλωμένες

Φώτη Κόντογλου, Ζώα (Οι Έλληνες ζωγράφοι, εκδ. Μέλισσα)

θρῶπος είναι πλασμένος να μπορεί να νιώσει ό,τι πράμα είναι στα μέτρα του και στις δυνάμεις του, πιο πολύ παρά ό,τι είναι όξω απ' όσο φτάνει το μάτι του κι απ' όσο αισθάνεται η καρδιά του. Το ίδιο είναι κι ο μέρμηγκας, τριγυρίζει γύρω από μια πέτρα και θαμάζεται* και λέει μέσα του τι θεόρατο βουνό είναι τούτο, γιατί κείνη η πέτρα είναι σε αναλογία με το μπόι του, ενώ η Γκίονα και τ' Άγραφα είναι γι' αυτόν ακατανόητα, επειδής δεν ημπορεί να τα τηράξει* και να τα θαμάξει.

Ένα τέτοιο πράμα γίνεται και στη Θάλασσα, μονάχα πως ο ταξιδευτής τραβώντας με το καράβι του πολλά μερόνυχτα δίχως να βρει στεριά, τα χάνει κι απορεί πού βρίσκεται τόσο νερό που λες και δεν έχει άκρια και πάτο, επειδής στη θάλασσα δεν είναι μονάχα το μάτι που τον κάνει να θαμάζει, μα κι ο καιρός που περνά ώσπου να βρει στε-

ριά. Έχουνε να πούνε πως οι Έλληνες τραγουδήσανε κι ιστορήσανε με πιότερο αίσθημα απ' άλλους τα φυσικά χτίσματα και δεν αφήσανε τίποτα να μην το στολίσουνε με τη φαντασία τους, είτε Βουνό, είτε Θάλασσα, Ποτάμια, Νησιά, Βρύσες, επειδής με το να 'ναι μικρή η χώρα τους κι η θάλασσά τους γιομάτη μπουγάζια* και κόρφους*, και πλουμισμένη* από πλήθος νησιά, λες κι ήτανε επιταυτού* καμωμένα όλα τα φυσικά για τον άνθρωπο κι αγαπημένα από δαύτον, κι όχι φοβερά κι απέραντα που να τον τρομάζουνε και να τον βουβαίνουνε. Και τα παραστήσανε όλα τα φυσικά με σκέδιο ανθρωπινό, τις Θάλασσες, τα Ποτάμια, τα Βουνά, τις Βρύσες, τους Ανέμους και τ' άλλα της Γης.

Η θάλασσα η δική μας είναι μικρή γούρνα* μπροστά στον Ωκεανό, θέλω να πω για τ' Αρχιπέλαγο* και για τη Μαύρη Θάλασσα. Μα κι η λεγόμενη Μεσόγεια Θάλασσα, που 'ναι το μεγάλο πέλαγο για τα καράβια μας, είναι κι εκείνη μια μικρή λίμνη, αν τη βάλεις κοντά στον Ωκεανό. Για τούτο ο σοφός Πλάτωνας λέγει πως η θάλασσα που βρίσκεται μέσα από τις Κολόνες του Ηρακλέα* φαίνεται σα λιμάνι με μια στενή μπουκά* κι οι άνθρωποι που ζούνε γύρω της είναι ίδια μερμήγκια ή βαθρακοί* γύρω από 'ναν* βάλτο.

Στα σημερινά τα χρόνια οι άνθρωποι πετάνε στον ουρανό με τ' αεροπλάνα και ταξιδεύουνε με μεγάλη γληγοράδα, ώστε να 'ρχεται η μια χώρα κοντά στην άλλη και φαίνεται η Γης ίσα μ' ένα πορτοκάλι. Με τούτο δεν πάει να πει πως ο κόσμος μίκρυνε. Πολλά

θαμάζεται (θαμάζομαι): αισθάνεται θαυμασμό ✿ **να τα τηράξει** (τηράζω): να τα κοιτάξει, να τα αντικρίσει ✿ **μπουγάζια** (το μπουγάζι): στενά θαλάσσια περάσματα ✿ **κόρφους** (ο κόρφος): θαλάσσιους κόλπους ✿ **πλουμισμένη** (πλουμίζω): στολισμένη ✿ **επιταυτού**: επίτηδες, ειδικά ✿ (η) **γούρνα**: κοίλωμα με νερό, όμοιο με λεκάνη ✿ **το Αρχιπέλαγο**: το Αιγαίο πέλαγος ✿ **Κολόνες του Ηρακλέα**: ο πορθμός του Γιβραλτάρ ✿ (η) **μπούκα**: στόμιο λιμανιού ✿ **βαθρακοί** (ο βαθρακός): το βατράχι ✿ **γύρω από 'ναν**: γύρω από έναν

μυστήρια είναι ακόμα, πλήθος τόποι κρυμμένοι και μυστικοί. Κι οι χώρες οι αρχαίες έχουνε πράγματα που δεν ιστορηθήκανε, γιατί χιλιάδες χρόνια πατιούνται από ανθρώπους που χτίζουνε ολοένα χτίρια, φτιάνουνε καράβια κι άλλα χειροτεχνήματα, πλέκουνε ιστορίες, που κάθε άνθρωπος μερακλής και περίεργος θέλει να τα μάθει και να τα σπουδάξει. Άλλη γνώση φχάριστη κι αισθηματική για τον άνθρωπο σαν την ιστορία της Γης, λέγω να μην υπάρχει.

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

1. Ποια είναι η θέση της Γης στο Σύμπαν; Πώς έβλεπαν οι αρχαίοι τη Γη και πώς εμείς σήμερα;
2. Να βρείτε στο κείμενο τις ομορφιές της Γης και να συζητήσετε γι' αυτές στην τάξη.
3. Λέγονται πολλά, και μάλιστα δυσάρεστα, για την εικόνα που θα παρουσιάζει η Γη μας στο άμεσο μέλλον. Επειδή το μέλλον αυτό ανήκει περισσότερο σε σας, ποιες πρέπει να είναι οι ενέργειές σας, ώστε να απολαύσετε μια ευχάριστη και πιο ανθρώπινη ζωή;
4. Ζωγραφίστε μια εικόνα, εμπνευσμένη από το κείμενο.
5. Η γλώσσα του κειμένου διαφέρει σε αρκετά σημεία από τη γλώσσα που γράφουμε σήμερα. Πως το εξηγείτε;

Φώτη Κόντογλου,
Αυτοπροσωπογραφία

Φώτης Κόντογλου

(Αϊβαλί Μικράς Ασίας 1895 - Αθήνα 1965)

Ζωγράφος, με σπουδαίες επιδόσεις στην αγιογραφία, και πεζογράφος. Το πραγματικό όνομά του ήταν Φώτης Αποστολέλης. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα. Το έργο του, γραμμένο στη δημοτική γλώσσα, προβάλλει την Ελλάδα, την Ορθοδοξία, την αγνή παράδοση της ελληνικής Ανατολής· είναι κατάφορτο από ποικίλα στοιχεία που σχετίζονται με τη διαχρονική πορεία και την ιστορία του μικρασιατικού ελληνισμού. Έργα του: *Ταξίδια*, *Πέδρο Καζάς*, *Αδάμαστες ψυχές*, *Η πονεμένη Ρωμιοσύνη* κ.ά.

Ο ήλιος ο ηλιάτορας

ΑΦΗΓΗΤΗΣ

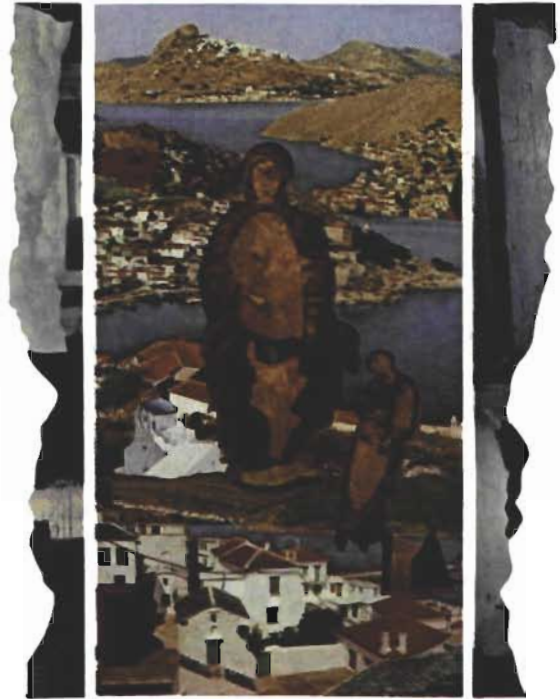
Ο ήλιος ο ηλιάτορας
ο πετροπαιχνιδιάτορας
από την άκρη των ακρώ
κατηφοράει στο Ταίναρο
Φωτιά 'ναι το πιγούνι του
χρυσάφι το πιρούνι του

Ο ΗΛΙΟΣ

Ε σεις στεριές και θάλασσες
τ' αμπέλια κι οι χρυσές ελιές
ακούτε τα χαμπέρια* μου
μέσα στα μεσημέρια μου
«Σ' όλους τους τόπους κι αν γυρνώ
μόνον ετούτον αγαπώ!»

ANEMOI

Άκου κι εμάς που μόλις εγυρίσαμε
νησιά και πολιτείες που γνωρίσαμε
Κρήτη και Μυτιλήνη Σάμο κι Ικαριά
Νάξο και Σαντορίνη Ρόδο Κέρκυρα
Σπίτια μεγάλα κι άσπρα σπίτια βουερά*
πάνω στη μαύρη πέτρα πάνω στα νερά
Ξάνθη Θεσσαλονίκη Βέροια Καστοριά
Γιάννενα Μεσολόγγι Σπάρτη και Μυστρά
Καμπαναριά και στέγες μες στη συννεφιά
κι όλα μαζί μια λύπη και μιαν ομορφιά

Οδυσσέα Ελύτη, *Η Παναγιά τα πέλαγα* (κολάζ)

τα χαμπέρια (το χαμπέρι): οι ειδήσεις ❖ βουερά (βουερός): γεμάτα θόρυβο, γεμάτα ζωή

Ερωτήσεις - Δραστηριότητες:

1. Ποιες εικόνες του ελληνικού τοπίου παρουσιάζονται στο ποίημα;
2. Διαλέξτε μια εικόνα του ποιήματος και αποδώστε την με την τεχνική του κολάζ.

Οδυσσέας Ελύτης

(Ηράκλειο Κρήτης 1911 - Αθήνα 1996)

Από τους σημαντικότερους ποιητές της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Το 1979 τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας. Το πραγματικό του όνομα ήταν Οδυσσέας Αλεπουδέλης. Ασχολήθηκε με τη συγγραφή δοκιμίων, τη μετάφραση, τη ζωγραφική και το κολάζ. Η γνωριμία του με τον υπερρεαλισμό τον επηρέασε αποφασιστικά στα πρώτα ποιητικά του βήματα. Η ποίησή του είναι αισιόδοξη, πλημμυρισμένη από το φως του Αιγαίου. Πολλά ποιήματά του έχουν μελοποιηθεί από Έλληνες συνθέτες. Έργα του: *Άξιον εστί*, *Προσανατολισμοί*, *Ήλιος ο πρώτος*, *Έξι και μία τύψεις για τον ουρανό*, *Τα Ρω του έρωτα*, *Μαρία Νεφέλη*, *Ανοιχτά χαρτιά*, *Εν λευκώ*, *Ιδιωτική οδός*, *Τρία ποιήματα με σημαία ευκαιρίας*, *Το μονόγραμμα*, *Δυτικά της λύπης*, *Εκ του πλησίον*.

Κώστα Γραμματόπουλου, Αιγαίο XXV (Λεξικό Ελλήνων καλλιτεχνών, εκδ. Μέλισσα)

Κώστας Γραμματόπουλος (1916)

Χαράκτης και ζωγράφος. Επηρεάστηκε από τον κυβισμό. Το έργο του διακρίνεται για την ποιητικότητά του.